مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

عبدالباري جهاني
۲۰۲۰/۱۰/۱۷

شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه

څلورم فصل

دري څلويښتمه برخه

کندهار او شاوخوا سيمه:

که د انګرېزانو په مقابل کې د افغانانو د پاڅون اصلي علت د هغوی له وجود او ليدلو څخه عمومي نفرت وبولو نو دا نفرت، د هغوی په مقابل کې، له لومړۍ ورځې موجود وو. له بده مرغه چې افغانانو د دې پېښو په باره کې خپلې ليکنې نه دي پرې اېښې خو د انګرېزانو له ياداشتونو او ليکنو څخه د افغانانو عمومي نفرت له ورايه ځرګنديږي. او په کندهار کې، چې د انګرېزي پوځونو لومړنی تم ځای وو، له لومړيو ورځو څخه، حملې پيل سوې.

نيويل چمبرلين، د کندهار له کمپ څخه، خپلې مورته په يوه خط کې ليکلي دي چې که له چا سره يوه ډله په وسله سمبال عسکر ملګري نه وي نو له کمپ څخه يو ميل ليري نه سي تللای او که ولاړ سي نو د سر خطر موجود دی. چمبرلين وروسته د هغو څو انګرېزي صاحب منصبانو کيسه کوي چې د ماهي نيولو لپاره د ارغنداو د رود غاړې ته تللي ول. نور د ماپښين په خوا کې بيرته کمپ ته راغلي او دوه تنه يې تر لمرلوېدلو پوري پاته سوي ول. خلکو حمله ورباندې کړې، يو يې وژلی او بل ژوندی ورڅخه تللی وو.

« زه يقين لرم چې قاتلان به هيڅ وخت پيدا نه سي. ګومان کوم دا کيسه به تاته دا حقيقت روښانه کړي چې موږ په څه ډول ملک کې اوسيږو. د دې خلکو دا کار دی چې هر يو د خپل ګاونډي غاړه پرې کوي. تقريباً هر څوک يې يو آس لري او هيڅ وخت پر يوه آس باندې، په ورځ کې تر پنځوس شپېته ميله زيات، نه سپريږي...» (فاريسټ ص ص ۳۵-۳۶)

د ۱۸۴۱ کال د جنوري په مياشت کې، چې لا د افغانستان په ډېرو سيمو کې نسبتاً کراري وه، کپتان فارينګټن کندهارته رپوټ ورکوي چې د تيري مياشتي پر دېرشمه غازيانو د کندهار د جانباز ملېشو قوماندان محمدعلم خان ته د ساروان کلا په شاوخوا کې ډېره سخته ماته ورکړې او توپونه او د کمپ نور وسايل او سامانونه يې ورڅخه اخيستي دي. په دغه رپوټ کې د ياغيانو د قواوو شمېر له ۱۲۰۰ څخه تر ۱۵۰۰ پوري، سپاره او پياده، ښودل سوی دی. (سټوکويلر ص ص ۱۴۱)

د جنوري پر درېمه د زمينداور د اخترخان له ملګرو سره د بلې نښتي او د غازيانو د ماتي رپوټ ورکړه سوی دی. (هغه کتاب ص ۱۴۲)

د ۱۸۴۱ کال د مې پر يودېرشمه له قلات غلزايي څخه د کرنل وايمر په يوه رپوټ کې د ګورو او سلطان خان تر مشرۍ لاندې د ياغيانو شمېر څه باندې ۲۵۰۰ ښودل سوی او وايي چې وروسته نوري تقويتي قواوې هم ورته را ورسېدلې او شمېر يې زيات وک کم ۵۰۰۰ ته ورسېدی. (هغه کتاب ص ص ۱۵۰-۱۵۱)

د جولای پر پنځمه له ګرشک څخه کندهار ته په رپوټ کې ويل سوي دي چې د اخترخان په مشرۍ ياغيانو، چې شمېر يې ۳۰۰۰ ته رسيږي، شاوخوا سيمه نيولې ده او هره ورځ د انګرېزانو پر قواوو باندې حملې کوي. ص ۱۵۳ په همدغه رپوټ کې بل ځای راغلي دي چې په زمينداور کې د اخترخان سره ډېره سخته نښته سوې ده او د هغه د قواوو شمېر يې ۶۰۰۰ تنه ښودلی دی چې دريمه برخه يې سپاره دي. (هغه کتاب ص ۱۵۶)

په دې توګه د کندهار، هيلمند او قلات د قومي مشرانو او خانانو لښکرو، چې په هره سيمه کې يې شمېر زرهاوو ته رسېدی، پر کندهار باندې د انګرېزانو د حملې او پر تخت باندې د شاه شجاع له کښېنولو څخه د ۱۸۴۲ کال د اګسټ تر مياشتي پوري، چې انګرېزان له کندهاره ووتل او کابل ته روان سول، يوه ورځ هم هغوی پر کراره نه دي پرې اېښي. او چې کله يې له کندهاره حرکت وکړ نو بيا له مقر څخه د کابل تر دروازو پوري هره شپه او هره ورځ حملې ورباندې کېدلې او خپل نفرت او زور يې ورته ښودی.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

کله چي راولنسن د خپلو افسرانو د رپوټونو په اساس مکناټن ته مکتوبونه لیکل او د کندهار اوشاوخوا سیمو د اوضاع په برخه کي یې خپله اندېښنه ورته ښودله نو مکناټن به پر هغه باندي په غوسه سو چي ولي لمر په دوو ګوتو نه سي پټولای او ولي د جنګ د رپوټونو پر ځای نه ورته لیکي چي هر څه ګل او ګلزار دي.
پر افغانستان باندي د انګرېزانو د یرغل له پیل څخه، جنرال ناټ د کندهار د قواوو د قوماندان او میجر راولنسن د سیاسي استازي په حیث ټاکل سوي ول. میجر راولنسن په خپل هغه مکتوب کي چي د ۱۸۴۲ کال د مارچ پر شپاړسمه یې له کندهار څخه د ګورنرجنرال دفتر ته لېږلی دی د کندهار عمومي وضع، په لنډ ډول، بیان کړی ده.
« ... جنرال ناټ ، د تېر ډسمبر د میاشتي په پیل کي، لازمه وبلله چي ټولي قواوي په کندهار کي متمرکزي کړي او له زمینداور څخه یې ټول عسکر او توپونه کندهار ته انتقال کړل... لیفټینېټ هېمرسلي غوښتل چي له کوټي څخه کندهار ته خزانه را ولېږي؛ مګر ما منع کړ او ورته ومي ویل چي لږ به د اوضاع کرارېدلو ته انتظار وباسو. دا ډېر ښه کار وسو چي خزانه معطله سوه کنه نو ټوله به له منځه تللي وای. ځکه چي موږ ته اطلاع را ورسېده چي محمدعطاخان له کابل څخه کندهار ته راغلی دی او غواړي چي خلک زموږ په مقابل کي ولمسوي. خلک د هغه تر بیرغ لاندي را ټول سول او خزانې ته یې لاره نیولې وه؛ خو څرنګه چي خزانه معطله سوه نو د ده سړي هم خپلو کورونو ته ستانه سول؛ مګر خلک یې، د راتلونکي لپاره، ولمسول او د وروستیو بدو پېښو سبب سول... د کوږک په شاوخوا کي اڅکزیو له جنوب سره زموږ ټول ارتباطات قطع کړي دي مګر صالو خان اڅکزی اوس هم زموږ ملګری دی او د کندهار د جانبازانو په مرسته یې قلعه عبدالله بیرته ونیوله. ما د هغه د خدمتونو له امله د جانبازانو د سردار مهمه چوکۍ ور وسپارله او هغه اوس له هند سره زموږ د ارتباط په ساتلو کي ډېره ښه مرسته کوي.
اوس به نو د کندهار د ښار د وضعیت په باره کي یو څه درته ولیکم. کله چي ما د کابل د پاڅون په باره کي اطلاعات تر لاسه کړل نو پوه سوم چي د پاڅون اصلي مشران درانیان دي. زه مجبور سوم چي د کندهار درانیو ته د شک په نظر وګورم ځکه چي دوی ټول د کابل له قبایلو سره تړلي دي. ما له دوی سره ډېر نرم سلوک را واخیست، خبري مي ورسره کولي او د نومبر ټوله میاشت مي له دوی سره لیده کاته کول او دوی ته مي هر وخت ویل چي د کابل پېښي موقتي دي او ډېره ژربه ستونزي حل سي. خو کله چي کرنل مک لارن کابل ته په لاره کي بیرته راستون سو او خلک په وضع خبر سول او په دې وخت کي محمد عطا خان هم د کندهار په سرحداتو کي لمسوني کولې نو له درانیو مشرانو سره په هغه نیم اعتماد چي ما تردغه وخته په کړی وو ګوزاره کول ګرانه سوه. ما دری لاري درلودې.
یا به مي د درانیو ټول مشران بندیانول او د هغوی طرفداران به مي له ښاره ایستل. یا به مي دوي ټول له ښاره څخه وتلو ته مجبورول او په هغه صورت کي به مي د محمدعطاخان جبهه، په لوی لاس، غښتلي کوله او دریمه لاره دا وه چي په دوی به مي اعتماد کولای او د شاه شجاع ملاتړکولو او له محمدعطاخان سره مخالفت کولو ته به مي تشویقولای؛ چي کندهار ته د بارکزیو سردارانو په استازیتوب راغلی وو. بارکزي دا وخت زموږ دښمنان او د شاه شجاع او پوپلزیو مخالف ول. په دې صورت کي نو ما دا لازمه وبلله چي دوې مخکنی لاري انتخاب کړم او مخکي له مخکي د ستونزو د پېښېدلو مخه ونیسم او دغه راز له خپل دریم انتخاب څخه هم یو څه کار واخلم او تر څو چي په کابل کي ارامي راځي، چي زما په عقیده حتما به راتلله، په کندهار کي نسبي کراري وساتم او د جنګي لګښتونو مخه ونیوله سي. تر ډېرو سلا مشورو وروسته مي دریمه او معتدله لاره انتخاب کړه او له والاحضرت شهزاده تیمور څخه مي وغوښتل چي خپل مشر زوی درانیو مشرانو ته ولېږي او د مالیاتو د اداري مدیر میرزا احمد ته یو لک روپۍ ورکړي چي د درانیو پوځیان خدمت کولو ته تشویق کړي او د درانیو پوځي قوه جوړه کړي. ما دغه راز د کندهار له ملایانو څخه فتوا تر لاسه کړه چي د کابل د حکومت ښورښیان یې یاغیان او خاینان وبلل، چي په دې دنیا او آخرت کي د سزا لایق دي. پوپلزي د ډسمبر په منځنیو شپو ورځو کي له کندهار څخه ووتل او تر خپله وسه یې په خپلو قبایلو کي د مذهبي جذبي او غزا د تبلیغ د خپرېدلو مخه ونیوله او تر هغه وخته چي په دوی کي یې دا عقیده تبلیغول چي شاه شجاع هم زموږ مخالف دی نو پوپلزي کرار وه. زه په دې عقیده یم چي حکومت به زما په برخه کي دا قضاوت ونه کړي چي له پوپلزیو سره په دې لوبه کي مي له بې احتیاطی څخه کار اخیستی دی. وروسته له هغه چي شهزاده سکندر مو د درانیو مشرانو له هیات سره واستاوه نوما خپله توجه د جانباز قوې خواته واړوله. یوه برخه مي له شهزاده سره واستوله او بله برخه مي د هیلمند ولایت ته واستوله چي د ګرشک قلا په وساتم. په دې توګه به هم دوی د کابل د انکشافاتو څخه بېخبره وساتل سي او هم به شاوخوا داسي قبایل ورباندي را ګرځېدلي وي چي د دوی د وینو تږي دي. دوی باید د ډسمبر پر اووه ویشتمه د ګرشک خواته حرکت کړی وای مګر یوه شپه مخکي، د یوه تصادف له مخي، دا خبره معلومه سوه چي دوی د ښورښ خیال لري، دوی فکر وکړ چي موږ یې په نیت خبر سوی یو نو ښکاره ښورښ ته یې لاس واچاوه لیفټینېټ ګولډینګ یې وواژه او لیفټینېټ پېټرسن یې دونه سخت زخمي کړ چي اوس پر مرګ پروت دی، دوی د یوه عمومي ښورښ د پیل کولو په هیله دا کار وکړ. د یادوني وړ ده چي دوی د درانیو له کمپ سره یو ځای نه سول او دا یې ثابته کړه چي دوی فکر کاوه درانی مشران زموږ ملګري دي.
د کپتان لي سن د سپرو عسکرو ټولی او د لیفټینېټ ویلسن د فارسي وانو جانباز کنډک، چي موږ ته وفادار پاته ول او له خپلو نورو پښتنو جانبازانو سره یې، په ښورښ کي، ملګری ونه کړ، د ښورښیانو د تعقیبولو لپاره واستول سول. زموږ قوه، د کندهار څخه دوولس میله لیري، په ښورښي جانبازانو پسي ورسېده؛ حمله یې ورباندي وکړه او ډېر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په څیر و لولئ

درانه تلفات يې ور واړول. ماغوښتل چې د ګرشک د قلا د ښه ترا ساتلو لپاره، د محلي حکومت، دوه توپونه هم واستوم او د جنرال ناټ هم موافقه وه. دغه ګړی مې د ګرشک د قلا د ساتلو لپاره بل څه په لاس کې نه وه او د ګرشک قلعه دار بلوان سینګه ته مې احوال ورکړ چې خپله قوه څلور سوو تنو ته زیاته کړي. دغه راز مې له شهزاده تیمور څخه اجازه واخیستله چې د مشهور فتح خان زوی، چې په بارکزيو کې يې ډېر زیات نفوذ درلودی، د هیلمند ګورنر مقرر کړم. دی هم د خپلي قبيلې له ځینو مشرانو سره مخالف دی او د پوپلزیو خو ځکه دښمن دی چې د ده پرلار يې وژلی دی.
د ډسمبر پر نهه ویشتمه یوه مهمه پېښه منځته راغله او هغه دا چې شهزاده صفدر جنګ، چې د خپل ورور له قدرت سره يې حسد درلودی د لاش د اوسېدونکي شاه پسند خان زوی وغولاوه؛ له ښاره وتښتېدی او زمورړ په ختيځ سرحد کې د محمدعطاخان له یاغیانو سره ملګری سو. څرنګه چې پر شهزاده باندې هیڅ ډول محدودیتونه نه وه وضع سوي نو دا ممکنه نه وه چې موږ د هغه د تېښتي مخه نیولې وای. له یاغیانو سره د ده ملګرتوب د هغوی داعیه ډېره قوي کړه او ډېر ژر يې طرفداران زیات سول. هغه جانباز چې له کندهار او د صالو خان څخه تښتېدلي ول هغوی د محمدعطا خان تر بیرغ لاندې را غونډ سول. او سردار خپل مرکز د کندهار په څلوېښت میلي کې په دهله کې جوړ کړ.
جنرال ناټ نه غوښتل چې د ژمي په موسم کې پر هغه باندې حمله وکړي او خپل عسکر خطر ته ورکړي. زموږ دغه څنډ عطاخان زړه ور کړ او له خپلو دریو زرو سپرو او پیاده لښکرو سره د ارغنداب وادي ته را ښوه سو او د کندهار په ګاونډ کې يې ځای ونیوی. له ده سره ډېر نور خلک هم ملګري سول او د جنوري پر دوولسمه يې د کندهار د لوېدیځ په پنځه میلي کې مرکز ونیوی. جنرال ناټ دلته حملهورباندې وکړه او تر یوې لنډې نښتي وروسته يې ماته ورکړه. درانیو تر دغه وخته پوري نه غوښتل چې زموږ سره ښکاره دښمني وکړي که څه هم چې د کابل له اوضاع څخه دوی داسي پوهېدلي وه چې موږ ډېر سخت مشکلات لرو او شاه شجاع کولای سي چې زموږ له وتلو وروسته هم په قدرت کې پاته سي او بارکزیو ته ماته ورکړي نو دوی هم زموږ پر ضد دریځ ونیوی. دا خبره چې هر ډول وي هغسي به وي خو کله چې درانیو ولیدل چې موږ پر محمدعطا باندې حمله وکړه نو دوی هم خپل کمپ مات کړ او د خپلو وطندارانو تر څنګ ودرېدل. خو دوی زموږ ګاونډ ته را نیژدې نه سول او داسي وخت راغلل چې د محمدعطا قواوو ماته خوړلې وه او دوی هم، زموږ سره د مخامخ جګړې د مخنیوي په منظور، ځانونه یو څه په څنګ وساتل. صفدرجنګ، محمدعطا او نورو له درانیو څخه مرسته وغوښته او هغوی هم په ډېر درناوي ومنل.
شهزاده سکندر د درانیو د مشرانو لاسته ورغی خو موږ هغه وژغوری او مخکې له هغه چې صفدر جنګ میدان ته را ورسېږي شهزاده سکندر مو ښار ته ورساوه. ما په دغه ټوله موده کې له صفدرجنګ، میرزا احمد او له نورو درانیو مشرانو سره تماس درلودی. که ما صفدر جنګ ته د وعدي ورکولو صلاحیت درلودلای نو هغه ښایي بیرته پښېمانه سوی او راغلی وای. البته ما د هغه غوښتنه چې د کندهار حکومت يې غوښت نه سوای پوره کولای. زه دا په زغرده منم چې د میرزا احمد په باره کې غولېدلی وم. زه دا ویلای سم چې هغه په خپلو وطندارانو کې د لومړی درجې استعداد خاوند دی. ما داسي فکر کړی وو چې دی د خپلو خلکو او د برتانیې تر منځ د زور په تفاوت پوهېږي او ښایي خپلي شخصي ګټې يې دې ته راولي چې زموږ ملاتړ به وکړي. خو کله چې په کابل کې ښورښونه پیل سول نو ده ته به دا فکر ور پیدا سوی وي چې موږ حتما ماته خورو. نو ما چې ده ته د خلکو د کرار ساتلو وظیفه ورکړې وه هغه يې په ښه توګه سرته ورسوله خو په ضمن کې يې خپله ډله هم د دې لپاره تقویه کوله چې زموږ د ماتي په صورت کې به د افغانانو په هغه داعیه کې رهبري ترلاسه کړي چې مخکې يې زموږ تر نظارت لاندې فعالیت پکښې کاوه. زه له ډېره وخته دده په دوه مخي پوهېدلم؛ خو بیا مې هم کوښښ کاوه چې دی په یو ډول راسره وساتم. او که ماته وظیفه نه وای راکړه سوې چې د ده رقیب میرزا ولي محمد ته د مالي چارو اداره وسپارم؛ او د درانیو مشرانو په مقابل کې بله جبهه تقویه کړم، ښایي بیا مې هم دی تر یوه وخته کرار ساتلی وای. له دغه وخته څخه میرزا احمد د صفدر جنګ وزیر سو او خپل مخالفت ته يې دوام ورکړ. میرزا احمد په یوازې سر وکړای سوای چې د درانیو مخالفې ډلې سره یو کړي. د صفدرجنګ د جبهې مالي چارې په ښه توګه اداره کړي او د درانې مشران د داسي حملې له کولو څخه را وګرځوي چې دوی ته يې د ماتي او تلفاتو خطر متوجه وي. په دغه موده کې چې میرزا احمد د خپلو قواوو په تنظیمولو لګیا وو؛ جنرال ناټ په کندهار کې د پنځو میاشتو لپاره مواد ذخیره کړل او د کندهار د قلا شاوخوا ځایونه يې ښه ترمیم کړل.
د جنرال الفینسټون مکتوب، چې د ډسمبر پر پنځه ویشتمه يې لیکلی وو موږ ته د جنوري پر دوه ویشتمه را ورسېدی. د لیک راوړونکي د کابل په باب ښه معلومات درلودل. هغه وویل چې شاه شجاع په کابل کې پاچهي منلې ده. دې کار د کندهار درانیان زړه ورکړل او داسي اټکل يې وکړ چې ګواکې شاه شجاع د کابل د پاڅون ضمني ملاتړ کړی دی. د کندهار درانیو خپل یواستازی شاه شجاع ته واستاوه او له هغه څخه يې په کندهار کې پر موږ باندې د حملې کولو په باب هدایت وغوښت. درانیو موږ ته ولیکل چې شاه شجاع ستاسي له طرفداری څخه لاس اخیستی دی او تاسي باید له کندهاره ووزی او که ونه وزی نو تر کابل به خراب حالات درباندې راولو. ما د جنرال ناټ په موافقه ورته ولیکل چې موږ اوس هم د شاه شجاع طرفداران یو او تر کابل زیاته قوه په اختیار کې لرو او ستاسي مخه نیولای سو.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

په کندهار کي ۶۰۰۰ داسي افغانان اوسېدل چي زموږ سره مخالف ول او له ښورښيانو سره يې اړيکي يې لرلې. په ښار کي د هغوی وجود موږته خطرناک وو. موږ فيصله وکړه چي هغوی بايد له ښاره وباسو. د ښار شيعه ګان هر وخت د درانيو سره مخالف ول او زموږ يې ټينګه طرفداري کړې وه. ځکه مو په ښار کي د هغوی د پرېښودلو فيصله وکړه...

زه د نورو پيښو په باره کي يوازي دونه ويلای سم چي په تيرو دوو هفتو کي د بارکزيو يوې قوې د ګرشک پر قلا باندي حمله وکړه خو بلوان سينګه هغوی پر شا کړي دي او موږ ته يې اطمينان راکړی دی چي، ترڅو پوري مهمات ورسره پاته وي، قلا ساتلای سي.

جنرال ناټ پنځه کنډکه پياده عسکر، شپاړس توپونه او زر سپاره ورسره واخيستل او د درانيو په جنګ ووت. زه يقين لرم چي د هغوی تر منځ به په نن او سبا کي يوه سخته نښته وسي. زه د والاحضرت شهزاده تيمور له سلوک څخه راضي يم. دی په کابل کي زموږ په بد حالت خبر دی. له پلار څخه يې داسي ليک ترلاسه کړی دی چي زموږ سره د اعليحضرت دښمني ښيي. ورور يې له ښورښيانو سره يو ځای سوی او ښورښيانو، له ده څخه، ځو ځله غوښتي دي چي له دوی سره يو ځای سي مګر دی تر اوسه پوري پر خپل دريځ باندي ټينګ ولاړ دی. او زه هيڅ دليل نه لرم چي موږ ته، د ده د وفاداری په برخه کي، شک را پيدا کړي.» (پيېرز مکتوب ۲۵۱)

په کندهار کي، پر انګرېزانو برسېره، د ګاونډيو سيمو او ملکونو مشرانو او خلکو هم د غازيانو پر ضد تبليغ کاوه او په جنګونو کي، د دغو کسانو له مهارتونو څخه ګټه اخيستل کېدله. سِرِي کمپټي ته د ګورنرجنرال په رپوټ کي د سيستان، بلوچستان او د ګرمسير د براهويانو نومونه اخيستل کيږي چي په جنګونو کي يې د ګرمسېر د درانيو د برخي اخيستلو په مخنيوي کي ډېر اغېزمن رول لوباوه. په دې رپوټ کي د اغاخان په نوم يوه ايراني مهاجر نوم راغلی دی چي ډېر زيات پوځي مهارت او تجربه لري او جنرال ناټ له هغه څخه هيله کړې ده چي د غازيانو پر ضد په جنګونو او د بې نظمه سوبو شيعه جانبازانو په بيرته تنظيمولو کي برخه ورسره واخلي. اغاخان ته درې سوه سپاره ورکړه سوي دي او ګورنرجنرال وايي چي په راتلونکو پوځي عملياتو کي به له جنرال ناټ سره ملګری وي. (هغه مکتوب)

که څه هم چي د ۱۸۳۹ کال د جون په مياشت کي، له کندهار څخه د کابل پر لور، د جنرال کين د لښکرو او شاه شجاع د حرکت په وخت کي، انګرېزان د غلجيو له مقاومت سره مخامخ سول او په جلال آباد کي هم له لويه سره ناکراری موجودي وې خو د ۱۸۴۱ کال په سر کي، چي لا مکناټن د وضع له کراری څخه ډېر خوشاله وو، د هيلمند په ولايت کي، درانيو قبايلو ښورښ ته لاس واچاوه. انګرېزي مورخين د دې ښورښ علت د نوي حکومت له خوا د درنو مالياتو او باقياتو حواله کول او د مالياتو په ټولولو کي د حکومت د مامورينو بد سلوک ګڼي. خو لکه څرنګه چي اجتماعي پاڅون يوې انګېزې ته ضرورت لري دغه راز د هيلمند او کندهار د درانيو قبايلو ښورښ هم يوې انګېزې ته اړتيا درلوده؛ او د مالياتو ټولول، چي تر دې ډېر پخوا به هم د لويو جنجالونو د پيښېدلو علت کېدی، د کندهار په سيمه کي د پاڅون د پيل کېدلو يو علت سو. په زمينداور کي د پاچا د مالياتو د مامورينو او له هغوی سره پر ورسره عسکري قوې باندي حمله وسوه او هغوی ځانونه په تېښته خلاص کړل. د ښورښ د ځپلو لپاره. کپټان فارينګټن ور ولېږل سو او د درانيو له دوولسو څخه تر پنځه لسو سوو سپرو پوري يوې قوې سره مخامخ سو. د درانيو د سپرو لپاره د انګرېزانو له توپ چي قوې سره مقاومت امکان نه درلود او د درانيو قوې ماته وکړه. کله چي راولنسن د دې پيښو رپوټ مکناټن ته ورکړ او هغه ته يې وويل چي خلک د وکيل څخه، چي د مالياتو د ټولولو مسوول دی، په عذاب دي، نو مکناټن په جواب کي ورته وليکل چي ما له وکيل سره خبري وکړې او هغه راته وويل چي اعليحضرت غواړي چي درانيان په خپلو دغو نامعقولو عکس العملونو کي حمايه سي. مکناټن وايی دا يوازي وکيل نه دی چي دا خبره يې وکړه بلکه نن سبا د وطن په هره ګوښه کي دغه آوازه ګډه ده. يوازي خداي پوهيږي چي ولي؟ خو دغه ډول آوازې د اعليحضرت شخصيت ته تاوان رسوي. (کې ص ص ۵۷۶-۷۷)

داسي ښکاري چي انګرېزان له لومړيو ورځو څخه د شاه شجاع پر نيت او عمل باندي بدګومانه وه، او مکناټن هسي بېځايه شک نه ښکاره کاوه. دې بدګوماني، چي ريشتيا وه که نه وه، تر پايه دوام وکړ؛ او شاه شجاع خو خپل نارضاييت په څرګنده ښکاره کاوه.

د درانيو د ښورښ لومړني مشران اخترخان او اکرم خان وه او يارمحمدخان الکوزي، چي له انګرېزانو سره يې اړيکي خراب سوي او له ايران سره نيژدې سوی وو، د خپل قدرت د زياتولو لپاره، ددرانيو پاڅون ته لاس را وغځاوه. مکناټن راولنسن ته وليکل چي زه تر ډېره ځايه فکر کوم چي په دې ښورښونو کي يارمحمد، تر هغه چي ته يې فکر کوې، ډېر زيات لاس لري. زما لپاره به ممکنه نه وي چي له دوی سره د لاري د انتخابولو په باب قضاوت وکړم خو زموږ د نه ماتېدونکو وسايلو په مقابل کي بايد داسي کسان مقاومت ونه کړای سي چي د بارکزيو له کمزوري قوت څخه بېرېدل. (هغه کتاب ص ۵۷۷)

په داسي حال کي چي په زمينداور او شاوخوا سيمو کي د درانيو تحريک روان وو، په لوېديځ کي د غلجيو ناکراری هم ورځ په ورځ زياتېدلې. په دې منځ کي مېجر لينچ له څو عسکرو او دوو صاحب منصبانو سره په قلات کي د يوه غلجي مشر پر قلا باندي، چي هيڅ يې هم نه وه کړي، حمله وکړه. د قلا ښتن او د هغه پنځه لس سړي يې قتل کړل.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

د مېجر لينچ دې عمل په هغه سيمه کې غلجي را وپارول. په قلات کې د يوه پوځي مرکز جوړول لازم سو. جنرال ناټ د هغوی د کرارولو او د مرکز د آبادولو لپاره کرنل وايمر، له څلور سوه عسکرو او توپ چې قوې سره ور واستاوه. د غلجيو يوه لوی مشر گل محمدخان چې په گلو مشهور وو، حمله ورباندې وکړه. خو د غلجيو قوې د انگرېزانو د توپونو په مقابل کې مقاومت نه سوای کولای. تر پنځه سوه تنه تلفاتو ورکولو وروسته يې له مقاومت څخه لاس واخيست؛ مگر هغه سيمه بيا هيڅ وخت کراره نه سوه. مېجر لينچ، په دې گناه چې غلجي يې په لوی لاس لمسولي ول، له سياسي استازيتوب څخه برطرفه سو او اليکزانډر برنس هغه ته وليکل چې زه هر وخت په دې عقيده وم او اوس هم په دغه عقيده يم چې افغانستان هيڅ وخت د وسلو په زور کرارېدلای نه سي. (هغه کتاب ص ۵۹۲)
غلجيو او درانيو دواړو د شاه شجاع او د هغه د ملاتړ کوونکو پر ضد وسلو ته لاس اچولی وو. لوېديځ افغانستان په ډېر وېروونکي حالت کې وو او مېجر راولنسن ليدل چې حالات څومره نازک دي او چې کابل ته يې هر څه ليکل مکناټن غوږونه ورباندې کاڼه کړي وه او ده ته يې هر وخت ليکل چې دغه راز مکتوبونه ورته راوانه ستوي. (هغه کتاب ص ۵۹۴)
د افغانستان د ټولو چارو واک مکناټن ته سپارل سوی وو او هغه دونه ساده سړی وو چې تر مرگه يې نه افغانستان او نه د افغانستان خلک وپېژندل او تر پايه پوه نه سو چې انگرېزان ولې په افغانستان کې له دونه ستونزو سره لاس و گرېوان دي. يوه ورځ يې راولنسن ته وليکل چې د افغانانو له قومي مشرانو سره زموږ حالت په هيڅ توگه د رضاييت وړ نه دی. دوی ډېر ناپوه او سرټمبه خلک دي. يو مشر به گورې چې نن موږ ته د زړه له کومي او تر ټولو وفادار وي خو سبا چې يو شيطان سړی په پوست ورننوزي زموږ دښمن به ورځخه جوړ کړي.
د اخترخان په باره کې يې راولنسن ته ډېر زيات ليکونه وليکل او راز راز هدايتونه يې ورکړل خو تر آخره پورې نه د اخترخان په زور خبر سو او نه يې هغه وپېژاند. کله به يې ويل چې هغه هيڅ شی نه دی او په ډېره اساني له منځه وړل کېدلای سي. کله به يې ويل چې هغه په لس زره روپۍ اخيستل کېدلای سي او کله به يې له هغه څخه تر ټولو خطرناک دښمن جوړ کړ. يوه ورځ يې راولنسن ته وليکل چې ته څه فکر کوې؟ که ته اختر خان ته يو پېټ او د اعتماد وړ سړی واستوې او ورته ووايې چې ستا ټولې خطاوې به درمعاف کړو خو په دې شرط چې ته موږ ته ټول هغه کسان را په گوته کړې چې ستاسره يې په کندهار کې مرستې کړې دي. که څه هم چې دی وېر دروغجن او سپک سړی دی خو زموږ مطلب دی نه دی بلکه مطلب مو د ښورښونو کرارول دي. کله چې ده هغه کسان موږ ته را وښودل نو هغوی ټولو ته به داسي سزا ورکړو چې د نورو خلکو لپاره عبرت سي او بيا داسي څوک پيدا نه سي چې پخپله کرار ناست وي او زموږ پر ضد لمسوني کوي.
سړی نه پوهيږي چې دومره ساده سړي ته څرنگه د افغانستان په څېر يوه سرکښ هيواد د اداره کولو چارې سپارلې سوې وې چې تر مرگه يې د دې هيواد قومي مشران ونه پېژندل او د يوه لوی قام له ياغي مشر څخه يې په يوه معافي جاسوس جوړاوه.
د راولنسن په سويه هوښيار سړي ته، په يوه بل ليک کې يې داسي د ماشومانو په سويه خبرې ليکلې دي چې سړی يې د خوب له حاله هم نه کوي. دی هغه ته ليکي چې پرون ماښام مې له اعليحضرت سره ډېرې زياتې خبرې وکړې او په دا منځ کې د عطا خان او سيدال خان د ژر نيولو د ضرورت خبره راغله. اعليحضرت زما د نظر په مقابل کې يوه خبره وکړه چې ډېره قانع کونکې وه. ده وويل چې ما دې سپيانو ته يو وخت د ډېرو درندو کسانو په خوله بلنه ورکړې ده. که زه اوس دوی ونيسم نو بيا به سبا څوک زما په قول او خبره باور وکړي؟ نو اوس به دوی همداسي تر تعقيب لاندې وي او له قدرت او له پيسو څخه به بې برخې وي. اعليحضرت په پای کې وويل چې که ته غواړې يو ړوند سړی تباه کړې نو وژنه يې مه بلکه لکړه ورڅخه واخله. (هغه کتاب ص ص ۵۹۶-۹۷)
سړی نه پوهيږي چې د شاه شجاع غريب د خبرو منطق په کوم ځای کې دي چې مکناټن ته يې داسي قناعت ورکړی دی چې د دښمنانو له نيولو څخه يې لاس اخيستی دی.
د پاڅون په درانيو مشرانو کې يو هم د دهراوود اوسېدونکی اکرم خان وو چې له اخترخان سره يې ټينگ اړيکي درلودل او د ۱۸۴۱ کال د پسرلي څخه يې سيمه ټوله ناکراره کړې وه. هغه د پاچا او انگرېزانو له خوا هر ډول بلني رد کړې وې او نيول يې هم اسانه کار نه وو. د آگسټ په مياشت کې يې د سيمې د يوه اوسېدونکي جاسوس په واسطه، چې له انگرېزانو څخه يې يو څو طلاوې په رشوت کې اخيستې وې، د هغه د پټېدلو ځای کشف کړ او کپتان جان کانللي گرفتار کړ. کندهار ته يې راووست او د شهزاده تيمور په امر يې په توپ کې والوزاوه. (هغه کتاب ص ۶۰۴)
له کابل څخه د انگرېزانو د پوځ له وتلو، او جلال آباد ته په لاره کې، د بشپړ تباه کېدلو، څخه وروسته، په کندهار کې هم پاڅون زور واخيست. جنرال ناټ په کندهار کې سياسي استازي مېجر راولنسن ته وليکل چې ټول هيواد د ښورښ په حالت کې دی او يوازې زموږ د پوځي قواوو تمرکز دی چې زموږ د پوځ کنډکونه يې له بشپړې تباهی او د کندهار ښار يې له محاصره کېدلو څخه ساتلی دی. (هغه کتاب ص ۶۰۳)
له هغه ليک څخه چې جنرال ناټ، له کندهار څخه، د ۱۸۴۲ کال د مارچ پر دوولسمه د گورنرجنرالف دفتر ته لېږلی دی ښکاري چې په کندهار او شاوخوا کې ښورښ ډېر په زور کې وو. جنرال ناټ د ارغنداو د رود پر غاړه د غازيانو شمېر تر دوولسو زرو پورې او د منظمو سپرو شمېر يې ۶۰۰۰ تنه بولي. ناټ ليکي چې افغانانو زموږ د

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکې په ځير و لولئ

توپ چي قوي په مقابل کي د مقاومت کولو توان نه درلودی او په لږ وخت کي سره وپاشل سول. ناټ په همدغه ليک کي وايي چي د ده په غياب کي، په همدغه وخت کي، د افغانانو يوې بلي قوې د کندهار ښار محاصره کړی وو او يوې دروازې ته يې اور اچولی وو. (پيپرز مکتوب ۲۵۲)
له دې ليک څخه ښکاري چي پوازې د کندهار په ښار کي د غازيانو شمېر بايد تر شل زره اوښتی وي. دا وخت په هيلمند، روزګان، قلات او له قلات څخه وروسته تر کابل پوري ټوله سيمه په ښور کي وه.
ناټ له دې حملي څخه وروسته د عطامحمدخان لښکري تعقيب کړي او رپوټ وايي چي ياغيانو بيا هم د مقاومت توان نه درلودی؛ غلجيو يوې خواته او جانبازانو بلي خواته وځغستل. د کليو خلک په کورونو کي پټ سول او د کلاچي په نوم کلی، چي له کوهک سره نيژدې پروت او مستحکمه يې قلا يې درلوده محاصره سو. عطامحمدخان د کلي د ژغورلو کوښښ وکړ خو پر شا تللو ته مجبور سو او ميدان يې پرېښود. د انګرېزانو پوځونه کلي ته ننوتل او ټول نارينه، ښځي او ماشومان يې قتل کړل. (کي ص ۴۰۴)
په دغه وخت کي شهزاده تيمور ته د شاه شجاع ليک را ورسېدی او دا پخپله په کندهار کي څکه تر ټولو مهمه پېښه وه چي پر هر څه باندي يې اغېزه کوله. شاه شجاع خپل زوی ته ليکلي وه چي اوس جنګ د پيغمبر د امتيانو او کافرانو تر منځ دی. د کابل خلکو، د رايو په اتفاق، دی د پاچا په حيث انتخاب کړی دی. او طما هيله دا ده چي د کندهار د اوشاع په باره کي هر وخت احوال رالېږه. شهزاده تيمور، د ليک د اخيستلو او لوستلو سره، سمدستي وويل چي دا ليک جعلي دي؛ مګر راولنسن ، چي د خطونو په لوستلو او تشخيصولو کي يې خاص مهارت درلود، حکم وکړ چي ليک اصلي دي. (ايکسپيډيشنز ص ۴۱۱)
دې ليک د درانيو پر روحياتو باندي ډېره ښه اغېزوه وکړه او راولنسن ته يې احوال واستاوه چي که زموږ پاچا هم ستاسي سره مخالف وي نو تاسي په افغانستان کي د پاته کېدلو لپاره څه دليل لرئ؟
ناټ فيصله کړې وه چي که له افغانستان څخه وزي نو هم به د کوټي له لاري نه بلکه د قلات او غزني له لاري وزي او چي تر څو پوري يې له جنرال پالک سره خپل ټول پلان تنظيم کړی نه وي له کندهاره به حرکت نه کوي. د مي د مياشتي په وروستيو شپو ورځو کي د افغانانو حملو بيا زور واخيست او د باباولي له کوتل سره يې مورچې ونيولې.
ناټ له ښار څخه ونه کړ او غازيانو فکر وکړ چي انګرېزان د کمزوری او بې زړه توب له امله حرکت نه کوي. خپل مورچلونه يې پرېښودل او مستقيم د کندهار پر ښار باندي راغلل. د مي پر نهه ويشتمه د جنرال ناټ او د غازيانو ترمنځ په سخته نښته کي، چي انګرېزانو بيا هم له توپ چي قوې څخه زيات کار واخيست، غازيانو ماته وکړه او ډېر سخت تلفات ورته ورسېدل. ويل کيږي چي په دغه جنګ کي د اکرم خان، چي په کندهار کي اعدام سوی وو، کونډه د خپل مېړه پر آس سپره وه او بيرغ په لاس جنګېدله. ليفټينيټ راتري په خپلو ياداشتونو کي ليکي: « د افغانانو په لښکرو کي مي يو سپين شی تر سترګو سو چي د غازيانو د لښکر د لومړي صف په مابين کي يې ځای نيولی وو او غازيان، مشران، ملايان، ډول وهونکي او بيرغ وړونکي ټول ورباندي را څرخېدل. وروسته معلومه سوه چي دا د هغه وژل سوي قهرمان اکرم خان مېرمن ده. دې خپله برقه غورځولي وه، ښځينه محيط يې پرې ايښی وو، د خپل مېړه پر آس سپره وه، د هغه بيرغ يې په لاس کي اخيستی وو او قبايل يې زموږ سره جنګ ته تشويقول. » (کي ص ۵۸۸)
له دغي نښتي څخه وروسته صفدرجنګ ته د خپل مشر ورور فتح جنګ ليک ورسېدی او له ده څخه يې غوښتي وه چي له ښورښيانو سره د ملګرتوب څخه لاس واخلي او بيرته کندهار ته سيتون سي او له انګرېزانو او شهزاده تيمور سره روغه وکړي. البته په وروستيو جنګونو کي د غازيانو پر له پسې شکستونو هم ښايي صفدرجنګ نا اميده کړی وي او له راولنسن څخه يې غوښتي وي چي دی غواړي بيرته کندهار ته ستون سي. ده راولنسن ته ليکلي وه چي آس يې تيار ځين کړی دی او غواړي چي د انګرېزانو کمپ ته ولاړ سي؛ مګر مخکي له هغه چي د راولنسن جواب ورته ورسيږي، ميرزا احمد او نور مشران په خبر سول او دی يې د رود هغه بلي غاړې ته واړاوه. قومي مشرانو دی بندي کړ او په ښکاره يې خائين وباله. مګر د ده په عزم کي تغيير رانه غی او بيا يې هم له راولنسن سره تماس ونيوی او بالاخره له قومي مشرانو څخه وتښتېدی. راولنسن جنرال ناټ ته اطلاع ورکړه او هغه د صفدر جنګ تسليمېدل ورسره ومنل. راولنسن، له فارسيوانو سپرو سره، د بابا ولي کوتل ته ورغی او صفدرجنګ يې، د جون پر نولسمه، کندهار ته راووست. او د ښار خلکو يې ډېر تود هرکلی وکړ. (کي ص ص ۵۸۹-۹۰)
انګرېزي منابع د شهزاده تيمور د شخصيت په باره کي تقريباً په يوه نظر دي. دوی وايي چي هغه چنداني بد سړی نه وو او پر خلکو يې د فتح جنګ او صفدر جنګ په څېر تېری او ظلم نه کاوه؛ خو دومره بې زړه او بې ارادې سړی وو چي په هيڅ توګه د حکومت کولو لپاره جوړ نه وو. انګرېزانو غوښتل چي، له کندهاره څخه د وتلو په وخت کي، تيمور ورسره واخلي او هندوستان ته يې ورسره بوزي. تيمور دا ساعت له خدايه غوښت او پخپله يې له هغوی څخه وغوښتل چي که هغوی له کندهاره څخه وزي نو دی هم له هغوی سره يو ځای له ښاره وزي.
انګرېزانو د اګسټ پر اوومه ښار تخليه کړ. د ښار د تخليه کولو او د دوی د وتلو په وخت کي هيڅ ډول پېښه را منځته نه سوه او عسکر په ډېره ارامه توګه ووتل؛ د دوو ورځو لپاره د قلا له دېوال څخه دباندي دمه سول او اګسټ پر نهمه يې د کابل پر لور حرکت پيل کړ. او شهزاده صفدر جنګ او عطامحمدخان باميزايي ته يې د کندهار حکومت

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولئ

پرېښود. د کندهار سردارانو چې، د دغي ورځي په انتظار، په ايران کي تيار ناست ول، سره له هغه چې په تېرو دريو کالو کي يې د انګرېزانو د ايستلو په جنګونو کي هيڅ ډول برخه نه وه اخيستې، سمدستي د کندهار پر لور حرکت وکړ. که څه هم چې د کندهار خلکو خو د سردارکهندل خان له اداري څخه هيڅ ډول ښه خاطره نه درلوده؛ خو د صفدرجنګ پلار او ټوله کورنی يې د انګرېزانو نوکران بلل او يو ځل مخکي يې د صفدر جنګ د ظالمانه حکومت او تېريو مزه څکلي وه نو د کهندل خان راتګ ته يې ښه راغلی وواېه. عطامحمدخان باميزايي، چې د صفدر جنګ د وزير او ښی لاس حيثيت يې درلود، هم د کهندل خان خواته واووښت او صفدر جنګ له ښار څخه د تېښتي پرته بله هيڅ لاره نه درلوده. تاريخي متونو د صفدرجنګ په باب چنداني څه نه دي ليکلي خو ځيني منابع وايي چې هغه قلات ته ولاړ او باقي ژوند يې د بلوڅو په سيمه کي تېر کړ خو د نوای معارک په شمول ځيني منابع وايي چې هغه کهندل خان ونيوی او نوره پته يې ونه لګېده.
د نوای معارک ليکوال ليکي چې سردارانو کندهار ته له راتللو سره د خپلي اداري پخوانی شکل بيخي بدل کړی وو. عدالت ته يې مخه کړه. خلک يې له ښه سلوک او ښو اخلاقو څخه بې اندازې خوشاله ول او د خدای شکرونه يې ادا کول. شراب چښل او خرڅول يې منع کړل او، له شريعت سره سم يې، د خلکو د اداره کولو او د اعمالو د څارلو لپاره، په ښار کي محتسبان مقرر کړل. خو چې يو څو ورځي تيري سوې او دوی سترتيا واچوله نو بيرته هغه آش هغه کاسه سوه. هغه پخوانی کهندل خان او هغه پخواني ظلمونه سول. لومړی يې د ښار له خلکو څخه د کمپنی پيسي واخيستلي او په خپل نامه يې سکه جاري کړه او له هري روپۍ څخه يې دوي روپۍ جوړي کړې او نور يې بيرته هغه پخوانی اداره سوه او هغه د کندهار خلک. (عطامحمد ص ص ۱۸۸-۸۹)

نوربيا

انګرېزان د کابل پر لور:

عبدالباري جهاني_

[شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه, دوځلويښتمه برخه]

يادونه: د ښاغلی جهانی د ليکنو آرشيف، تاسو کولای شی د دی ليکني تولي برخی دلته ولولی

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولـئ